

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-27>

УДК 821.111

Лук'яненко О.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

КОДИ КОЛОНІАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ У ПОЕТИЦІ НАТАШІ ТРЕТЕВЕЙ¹

Анотація. Стаття подає аналіз концепту пам'яті у творчості поетки-лауреатки США Наташі Третевей. Дослідження з'ясовує основних сюжетів її книг з проблемами підліткового віку, характеризуючи широкий діапазон поетичних форм і засобів ліричного вираження. Розвідка показує місце історії етнічних меншин континенту (рабів змішаної раси колоніальної Мексики, афро-американських солдатів Громадянської війни, повій-квартиранців із Нового Орлеану початку ХХ століття та темношкірої домашньої обслуги ХХ століття) у творчості поетки. Визначено вплив окремих етапів особистісного становлення на вибір тем ліричних полотен Н. Третевей. Звернуто увагу на питання персональних спогадів у формуванні простору національної та етнічної пам'яті у США. Визначено, що конструкт пам'яті у поетичних збірках Наташі Третевей неминуче приводить читача до знайомства з її історією дорослішання на півдні Сполучених Штатів.

Ключові слова: Наташа Третевей, поет лауреат США, література США, повсякдення, поезія.

Lukyanenko Oleksandr

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

CODES OF COLONIAL MEMORY AND DISCRIMINATION IN THE POETICS OF NATASHA TRETSEWEY

Summary. In the world of multicultural creativity, Natasha Tretsevey becomes the voice of a minority once pushed to the backyard of public life. Reading her works, you find that it was a minority only because of limited access to a television camera or a printed line. Instead, racial, national, gender, and social barriers are gradually falling and changing artists' orientations. Poet-laureate of the USA Natasha Tretsevey is traditionally considered to be a master of elegiac poetry. The main plot of almost all of her books is the unresolved problem of losing her mother. However, the range of poetic forms and means of lyrical expression is quite wide. These are slender sonnets, and free verses, and elegant villanelles, and expansive ballads. Her collections are essentially reminiscent of a verbal monument to the continent's ethnic minorities: mixed-race slaves of colonial Mexico, African-American Civil War soldiers, New Orleans Quaternary prostitutes of the early twentieth century, and black twentieth-century domestic servants. The choice of themes of her lyrical paintings was influenced by the milestones of her personal development. From childhood she became a stranger among her own and her own among strangers – a child of a mixed race. Her white father and black mother could not legally marry in Mississippi, and the girl was constantly living with a sense of psychological exile. In addition to the issue of personal memories, critics draw attention to the strength of the poet's voice in shaping the space of national and ethnic memory in the United States. It is nothing more than constructing a new cultural memory for America. A prominent place in it is occupied by the active black part of the population. It becomes the foundation of everyday harmony. In Tretsevey's poetry it is easy to get lost at the crossroads of analogies. Often, personal memory after a few lines in a new stanza is already understood as national memory. The construct of memory in Natasha Tretsevey's poetry collections inevitably introduces the reader to her history of growing up in the southern United States. In terms of ethnic memory, the concept of pain is once again relevant. The poet reinforces it, appealing to the description of body parts. The average person cannot easily change their body; change the color of your skin, which means you cannot go beyond the social group as easily as she would like.

Keywords: Natasha Tretsevey, US poet laureate, US literature, everyday life, poetry.

Постановка проблеми. У світі полікультурного творчості Наташі Третевей стає голосом колись відсунутої на задвірки суспільного життя меншості. Читаючи її, виявляеш, що меншістю вона поставала лише через обмежений доступ до телевізійної камери чи до друкованого рядка. Натомість нині расові, національні, гендерні та соціальні бар'єри поступово падають і впливають на зміну орієнтирів митців. У руслі таких змін доволі багатоманітними є і спроби визначити головну тематику творчості американ-

ської поетеси Н. Третевей. Аналіз літературознавчих праць та есе дозволяє виділити декілька поглядів на ідейні орієнтири поетки-лауреатки. Серед них визначимо концепт дому, пам'яті, тему дискримінації, ідеї болю та катастрофи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення специфіки поезії Н. Третевей в Україні представлено розвідками О. Лук'яненка [1]. Закордонні літературознавці акцентують увагу на проблематиці рабства у творах поетки (Ford, S., Hall, J. W.), на заповненні лакун національ-

¹ Робота виконана у межах науково-дослідної теми кафедри культурології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка «Полілог глобального та регіонального у формуванні соціокультурної ідентичності особистості» (номер державної реєстрації 0120U103840).

ної пам'яті (Russell, R., De Cenzo, G.) та новому погляді на колоніальну історію Півдня США (Ramsey, W. M.). Разом із тим особливого значення набуває аналіз феміністичних поезій Н. Третевей (Miller-Haughton, R.).

Мета даного дослідження – з'ясувати специфіку формування Наташою Третевей концептів «пам'ять» та «дискримінація» у творах інтимної та громадянської лірики.

Виклад основного матеріалу. Поетка-лауреатка США Наташа Третевей традиційно вважається майстринею елегантної поезії. Основним сюжетом чи не всіх її книг є невіршена з підліткового віку проблема втрати матері. Проте, діапазон поетичних форм і засобів ліричного вираження доволі широкий. Це і стрункі сонети, і вільні вірші, і елегантні вілланели, і розлогі балади. Її збірки по суті нагадують вербальний пам'ятник представникам етнічних меншин континенту: рабам змішаної раси колоніальної Мексики, афро-американським солдатам Громадянської війни, повії-квартирнички з Нового Орлеану початку ХХ століття та темношкірій домашній обслузі ХХ століття.

На вибір тем своїх ліричних полотен вплинули віхи її особистісного становлення. Вона уже з дитинства стала чужою серед своїх і своєї серед чужих – дитям змішаної раси. Її білий батько і чорношкіра мати не могли законно одружитися в штаті Міссісіпі, а дівчинка постійно жила з відчуттям психологічного вигнання. Це стало базисом для її першої збірки «Домашня робота» (2000 р.) та колекції «Поневолення» (2012 р.). не дивно, що саме двокольорові жителі Америки стають головними акторами її поезії. Вони ж будуть і в центрі мемуаристики «Після Катріни», циклу роздумів про власну сім'ю, афро-американську громаду та природне середовище узбережжя Мексиканської затоки. На творчість поетки значний вплив справили Енн Франк та Шеймус Хіні. Особливо ж помітна роль Ріти Доув у формуванні емоційності поезії авторки.

Численні блоги у всесвітній мережі зауважують уміння авторки ставити читача перед проблемою пам'ятання. Скажімо, вірш «Теорії часу та простору» підбурило не одного читача відповісти, яким чином він «відчуває» минуле? що залежить від нього самого, коли розмова іде про те, що пам'ятати, а що забути? Оглядачі у філософських есе продовжують алегоричний ряд Н. Третевей, порівнюючи пам'ять не лише з піщаним пляжем та мангровим болотом, пірсом під грозним небом, але з могильником, горіщем чи складом тимчасових пожитків. Творчість Наташі Третевей часто змушує замислитись над проблемою втрати особистого часу на Землі від марних спроб розуміння плину часу [2].

У цьому ж руслі вимальовується концепція незворотної зміни. Для редакції онлайн-журналу поетичних оглядів «Songs of Eretz Poetry Review» вплив поезії Н. Третевей полягає у тому, що читачі часто не можуть лишатися таким ж, яким був і після «дефрагментації» власної пам'яті, і після прочитання творів митця [3].

Окрім питання персональних спогадів, критики звертають увагу на силу голосу поетеси у формуванні простору національної пам'яті у США. У «Kirkus Reviews» у переддень виходу збірки Третевей «Домашня робота» зауважили, що простота мови цих

віршів доволі оманлива. Крізь буденні образи авторка впливала на розуміння історії та досвіду темношкірих американців [4]. На цьому наголошувала і Ріта Доув у презентації книги: «Ось молода поетка у повному розквіті свого ремесла, готова свідчити. ... Хай ці голоси будуть почуті!» [5; 6].

Це ніщо інше, як конструювання нової культурної пам'яті Америки. Чільне місце в ній займає активна чорношкіра частина населення. Вона стає підмурком буденної злагоди. Так, в інтерв'ю Чарльзу Роувелу поетка наводить приклади з описом образу своєї бабусі. У збірці «Домашня робота» вона постає як людина постійного руху, вічної думки, зміни себе, навчання самої себе. Вона здавалося б, всього лише хатня робітниця. Але для Третевей саме такий буденний образ трудівниці стає чудовим способом опису особистостей, які зробили себе самі з нічого. А згодом від ідеї вірша Н. Третевей перейшла до ідеї збірки. А звідти до усвідомлення того, що робить її поеткою. І ця ідея «становлення» поступово вписалася у новітній літературний канон, в американську культурну пам'ять [7].

У Третевей легко загубитися на перехрестях аналогій. Часто пам'ять персональна через декілька рядків у новій строфі уже розуміється як пам'ять національна. Прикладом можемо взяти згадуваний вірш «Hot Combs». Персональне страждання матері, що спливило у жіночій пам'яті як болючий спогад, стає оспівуванням болю сотень темношкірих американок, змушених виправляти зовнішність, що бути прийнятими суспільством. Джоан Вайлі Голл розширює цей ланцюжок до пошуку ідентифікації: анонімна знахідка у магазині – персональні спогади – суспільна пам'ять.

Такі прийоми не поодинокі. У збірці «Рідна гвардія» поетка використовує образ старого щоденника, написаного рукою темношкірого воїна і знайденого на руїновіщі одного з будинків у Луїзіані. Він стає відправною точкою, яка запускає маховик подій: знайомство з героєм – розуміння участі темношкірих у війні Півночі та Півдня США – накладання колишнього протистояння цінностей білого і кольорового світів на сучасність. Сама Н. Третевей вбачає місією пробудження етнічної пам'яті чи не основоположною для всієї своєї поетичної роботи. У своєму нарисі «Про Вітмена, пам'ять Громадянської війни та мій Південь» вона зауважувала, що у мемуарах та описах громадянської війни афро-американці зазвичай відсутні. І навіть твір Волта Вітмена «Specimen Days» про буденного солдата акцентував увагу на воз'єднанні білої більшості Штатів, а понад 200 тисяч афро-американців наче й не воювали. Цей історичний досвід для неї неповноцінний уже априорі [8].

Ці погляди важко оминати. Саме тому Джоан Вайлі Голл звертає увагу, що Третевей у декількох своїх ліричних збірках змушує сучасників почути німих предків. Особливе місце з-поміж них посідають вихідці з покоління південного чорношкірого робочого класу. Наташа Третевей для встановлення нових зв'язків між епохами використовує образи скромної праці, тілесного виснаження та монотонності [9]. Вона створює пам'ять про жінок, які викладаються на повну у домашній роботі, зображує чоловіків, котрі потім зволожують пристані та поля. У такі пам'яті

чіткий гендерний та расовий поділ: чорношкірі жінки начищають підлоги у будинках білих господинок, чорношкірі чоловіки схиляють спину у доках для білих підприємців у Галфпорті.

Специфічного колориту тема «кольорової пам'яті» набуває на сторінках збірки «Bellocq' Orphelia». Книга розповідає історію будення в одному з найфешенебельніших борделів у Новому Орлеані. Роль «іншої» тепер уже грає світлошкіра Офелія. Їй доводиться жити у середовищі, де більшість секс-працівниць – представниці змішаної раси. І вона обирає подвійний шлях: стає повією та моделлю. В інтерв'ю Чарльзу Ровелу поетка зауважила, що Офелія стала для неї засобом боротьби з привидами зі свого власного минулого. Це був поштовх до переоцінки персонального досвіду дорослішання на глибокому Півдні дівчинки-афро-американки зі світлою шкірою. І це питання «ставання собою» у непривітному середовищі мало бути головним посилком книги [7].

На цю канву накладається пам'ять власної расової дискримінації, яку поетці довелося пережити навіть у колі своєї родини [9]. Джерелом прихованої критики була тітка Шугар. У вірші «Flounder» відчувається, як відбувалося іншування дівчинки, народженої від білого батька у чорну родину. Так, тітка повчає дівчинку правилам рибальства, але й наказує світлошкірій дитині носити шапку на сонці, бо вона не пристосована до спеки Півдня. І все б нічого, і можна було б розцінювати це як піклування близької людини, якби не зауваження, що це все через гени батька: «You bout as white as your dad, /and you gone stay like that».

Далі ситуація лише загострюється. З одного боку тітка вчить її майстерності рибалки, навчає дівчину насаджувати черв'яка на гачок, тримати вудку, робити перший кидок. З іншого, зловивши першу рибу, натякає на подвійність природи Третевей, роздивляючись односторонні боки камбали: «you can tell I cause one of its sides is black. / The other side is white». І навіть останні рядки твору є нічим іншим, як демонстрацією слабкості перед витівками природи, коли людині важко жити у середовищі, де ніхто не сприймає її як білу чи темношкіру. Камбала б'ється об камені, як і Третевей у суспільстві: «flip-flop, / switch sides with every jump».

Конструкт пам'яті у поетичних збірках Третевей неминуче приводить читача до знайомства з її історією дорослішання на півдні США. У збірці «Рідна гвардія» Н. Третевей часто апелює до образу могили та поховання мертвих, аби фізично прив'язати минуле до спогадів. У творі це не просто пам'ятники. Це еволюція свідомості: спочатку це просто нагадування про особисте минуле поетки, потім – до висловлювання ідеї про необхідність формування колективної пам'яті щодо військового минулого, і, з рештою, ідея про роль суспільства у виборі того, що лишати у колективній свідомості, а що відпустити та забути.

Ідея забути спогадів вимальовується в «Елегії для Рідної гвардії». Описуючи покинутий цвинтар на Шіп Айленд, спустошеному ураганом Каміль, поетка згадує старі грубі надгробки, втрачені під водою: «All the grave markers, all the crude headstones – / water-lost». І хоча вірш говорить, що більшість руйнувань були скоєні природою, він все ж демонструє, що пам'ять суспільства не-

постійна. Єдиний раз у збірці авторка апелює до образу немаркованої могили. Це докір тим, хто викривив спільну пам'ять, що сучасникам немає зачіпок, які б допомогли нагадувати їм про жертви темношкірої Америки. Це трактується і як персональна втрата, і як втрата для історії.

Тут доречні перегуки з іншими віршами. У поезії «Providence» Н. Третевей згадує, як час ковтав могили минулого, на їхньому місці утворювалося болото: «a swamp / where graves had been». Але це – діяння часу та стихій. У першому ж творі з циклу «Теорії часу та простору» ми бачимо іншу згадку про це місце: рукотворний пляж з білим піском, який поховав під собою старе мангрове болото. Це прямий натяк на те, що білі люди у добу достатку навіть не намагалися боротися з часом і простором, аби воскресити спільну пам'ять.

У розрізі етнічної пам'яті вкотре актуалізується і концепт болю. Поетка підсилює їх, апелюючи до опису частин тіла. Пересічна людина не може легко змінити своє тіло; перемінити колір своєї шкіри, а це значить не може й вийти за межі соціальної групи так легко, як би їй хотілося. Н. Третевей використовує ряд стійних словосполучень, описуючи темношкірих героїв своєї збірки, час від часу повертаючись до цих характеристик як до властивостей «її племені». Цікаво, що окрім натяків на колір, текстуру, вона використовує закріплене за своїми афро-американцями «холодні зашиті губи», «вираз горя на обличчі», гарячу «мову крові» та витривалу «шкіру предків». Таким чином поетка підкреслює постійні словесні та фізичні знування, яким вони піддавалися через своєї природу.

Разом із описом специфіки фізіології письменниці неприховано вживає вирази з негативною конотацією, порівнюючи расизм минулого з нетерпимістю в сучасній Америці. У «Рідній гвардії» яскравим свідченням такого є зміст вірша «Паломництво». Жінка показує, що у штаті Міссісіпі саме через проблему расизму відсутні пам'ятників чорношкірим солдатам. Штат, де генерали та полковники Конфедерації увічнінені у білому мармурі, стає кладовищем для скелетів затонулих човнів, а не місцем-пам'ятником спільної пам'яті.

Висновки. Концепти «пам'ять» та «дискримінація» у творах інтимної та громадянської лірики Наташі Третевей несуть антирасистський характер, а також апелюють до подолання несприйняття не лише за расовими, але й за гендерними та соціальними ознаками. Феміністичні нотки у пізній поезії Третевей є прямим впливом творчості корифеїв жанру Енн Франк, Шеймуса Хіні та Ріти Доув. Проте, саме персональна сімейна трагедія та перебування у стані психологічної ізоляції у підлітковому віці стали поштовхом до формування головних тем лірики поетеси упродовж десятиліть. З-поміж гострих соціально-економічних проблем, саме кричущий антагонізм темношкірої та світлошкірої Америки лів в основу не лише лірики, але й документальних розвідок та мемуарних циклів про життя афро-американської громади. Апеляція до яскраво виражених фізичних особливостей негроїдної раси у віршах має на меті привертання уваги до гостроти проблеми та акцентує увагу на первинності фізичного болю над подальшим соціальним, політичним та ідейним гнобленням темношкірого населення Америки.

Список літератури:

1. Лук'яненко О. В. Поезія Наташі Третевей у сучасному культурологічному дискурсі. *Молодий вчений*. 2020. № 11. С. 355–358.
2. Theories of Time and Space by Natasha Trethewey. April 29, 2016. URL: <https://readalittlepoetry.wordpress.com/2016/04/29/theories-of-time-and-space-by-natasha-trethewey/>
3. Poem of the Day: “Theories of Time and Space” by Natasha Trethewey. *Songs of Eretz Poetry Review*. URL: <http://www.songsoferetz.com/2014/05/poem-of-day-theories-of-time-and-space.html>
4. A noteworthy debut by a remarkable young poet. Domestic work by Natasha Trethewey. Release date: Sept. 1, 2000. *Kirkus Reviews*. Issue: July 15, 2000. URL: <https://www.kirkusreviews.com/book-reviews/natasha-trethewey/domestic-work/>
5. Emory Poet Trethewey Wins 2007 Pulitzer Prize. *Emory University news center*. URL: <http://www.emory.edu/news/Releases/Trethewey1176842239.html>
6. Trethewey N. *Domestic Work: Poems*. Minneapolis : Graywolf Press, 2000. 58 p.
7. Rowell Ch. H., Trethewey N. D. Inscriptive Restorations: An Interview with Natasha Trethewey. *Callaloo*. Johns Hopkins University Press. Volume 27. Number 4. Fall 2004. P. 1027, pp. 1022–1034.
8. Natasha Trethewey On Whitman, Civil War Memory, and My South. *Virginia Quarterly Review*. 2005. № 8.2. P. 50–65.
9. Hall J. W. «I shirk not»: Domestic Labor, Sex Work, and Warfare in the Poetry of Natasha Trethewey. *The Mississippi Quarterly*. Spring 2009. Vol. 62. No. 2. P. 265–280.

References:

1. Lukyanenko O. V. (2020). Poeziya Natashi Tretvevey u suchasnomu kul'turolohichnomu dyskursi [Poeziya Natashi Tretvevey u suchasnomu kul'turolohichnomu dyskursi]. *Molodyy vchenyy*, no. 11, pp. 355–358.
2. Theories of Time and Space by Natasha Trethewey. April 29, 2016. Available at: <https://readalittlepoetry.wordpress.com/2016/04/29/theories-of-time-and-space-by-natasha-trethewey/> (accessed 11 October 2020).
3. Poem of the Day: “Theories of Time and Space” by Natasha Trethewey. *Songs of Eretz Poetry Review*. Available at: <http://www.songsoferetz.com/2014/05/poem-of-day-theories-of-time-and-space.html> (accessed 01 October 2020).
4. A noteworthy debut by a remarkable young poet. Domestic work by Natasha Trethewey. Release date: Sept. 1, 2000. *Kirkus Reviews*. Issue: July 15, 2000. Available at: <https://www.kirkusreviews.com/book-reviews/natasha-trethewey/domestic-work/> (accessed 12 October 2020).
5. Emory Poet Trethewey Wins 2007 Pulitzer Prize. *Emory University news center*. Available at: <http://www.emory.edu/news/Releases/Trethewey1176842239.html> (accessed 16 September 2020).
6. Trethewey N. (2000) *Domestic Work: Poems*. Minneapolis: Graywolf Press.
7. Rowell Ch. H., Trethewey N. D. (2004) Inscriptive Restorations: An Interview with Natasha Trethewey. *Callaloo*, vol. 27, no. 4, pp. 1022–1034.
8. Trethewey, N. (2005) On Whitman, Civil War Memory, and My South. *Virginia Quarterly Review*, no. 8.2, pp. 50–65.
9. Hall J. W. (2009) «I shirk not»: Domestic Labor, Sex Work, and Warfare in the Poetry of Natasha Trethewey. *The Mississippi Quarterly*, vol. 62, no. 2, pp. 265–280.